

СУДОВА ПРАКТИКА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ОХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Сийплові М.В.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
та процесу юридичного факультету*

*Ужгородського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6131-9179>
sijploki@ukr.net*

Сийплові М. В. Судова практика звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальні правопорушення, що посягають на охоронну діяльність.

У статті розглядається судова практика із застосування кримінально-правового інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальні правопорушення, що посягають на охоронну діяльність в Україні. Акцентовано увагу на тому, що законодавче врегулювання охоронної діяльності на сьогоднішній день містить певні прогалини в плані забезпечення захисту такої діяльності, у тому числі, кримінально-правовими засобами.

Проаналізовано думку вчених щодо проблем появи, існування і функціонування даного інституту в Україні та за кордоном, в узагальненому його вигляді.

Охарактеризовано стан здійснення судочинства судами кримінальної юрисдикції щодо призначення кримінального покарання та звільнення від його відбування з випробуванням. Зокрема, розглянуто правову позицію Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду при розгляді справи № 235/689/20 щодо застосування кримінально-правового інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Встановлено, що з огляду на судову практику існує низка невідповідностей укладання угоди про застосування узгодженого звільнення від відбування покарань з випробуванням до вимог кримінального та кримінального процесуального кодексів України у разі засудження за кримінально-протиправні посягання на охоронну діяльність.

Зроблено висновок про зростання суспільної затребуваності охоронних організацій, необхідність державної підтримки та сприяння їх успішному функціонуванню. Акцентовано увагу на дієвості та доцільності застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням у разі засудження за кримінально-протиправні посягання на охоронну діяльність.

Ключові слова: покарання, звільнення від відбування покарання, охоронна діяльність, приватна охоронна діяльність, професійна охоронна діяльність, кримінальна відповідальність, кримінальні правопорушення у сфері охоронної діяльності.

Sijploki M. V. Judicial practice of exemption from serving a sentence for a criminal offense that encroaches on security activities.

The article considers the case law on the application of the criminal law institution of exemption from serving a sentence with probation for criminal offenses that encroach on security activities in Ukraine. Emphasis is placed on the fact that the legislative regulation of security activities today contains certain gaps in terms of ensuring the protection of such activities, including criminal law.

The opinion of scientists on the problems of emergence, existence and functioning of this institute in Ukraine and abroad, in its generalized form, is analyzed.

The state of criminal proceedings by courts of criminal jurisdiction on the imposition of criminal punishment and release from serving it with probation is described. In particular, the legal position of the First Judicial Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court in the case № 235/689/20 on the application of the criminal law institution of exemption from probation was considered.

It is established that in view of judicial practice there are a number of inconsistencies in concluding an agreement on the application of agreed release from probation to the requirements of the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine in case of conviction for criminal offenses against security activities.

It is concluded that the growing public demand for security organizations, the need for state support and assistance in their successful operation. Emphasis is placed on the effectiveness and expediency of the institution of exemption from serving a sentence with probation in case of conviction for criminal offenses against security activities.

Key words: punishment, release from serving a sentence, security activity, private security activity, professional security activity, criminal liability, criminal offenses in the field of security activity.

Постановка проблеми. Інститут звільнення від покарання набуває дедалі більшої актуальності, й пов'язано це з тим, що йде в минуле концепт людини раціональної, людини освіти. В умовах, що постійно ускладнюються, все більше проявляється ірраціональна частина людської природи. У таких умовах єдиним критерієм ефективності всієї кримінально-правової системи стає можливість ресоціалізації покараної особи, повернення її в суспільство, де можливо її функціонування відповідно до правил і норм, установлених для спільного проживання членів суспільства [1, с. 59-60].

Говорячи про сферу протиправних посягань на охоронну діяльність, слід відмітити її досить широку розгалуженість. Їх можна розглядати в таких площинах: охоронна діяльність як різновид господарської діяльності; охоронна діяльність як різновид діяльності з охорони громадського порядку та безпеки; охоронна діяльність як різновид службової діяльності; охоронна діяльність як різновид діяльності із захисту життя, здоров'я людини та власності фізичних та юридичних осіб.

Однак, законодавче врегулювання охоронної діяльності на сьогоднішній день містить певні прогалини в плані забезпечення захисту такої діяльності, у тому числі, кримінально-правовими засобами.

Стан дослідження. У доктрині кримінального права проблематикою звільнення від відбування покарання з випробуванням займалися відомі вітчизняні й зарубіжні науковці, зокрема О. П. Горох, О. О. Дудоров, С. Й. Зельдов, В. М. Куц, Є. С. Назимко, Є. О. Письменський, Ю. М. Ткачевський, П. В. Хряпінський, А. М. Яценко та ін. Визнаючи значний внесок цих науковців у розробку як фундаментальних, так і прикладних проблем інституту звільнення від покарання та його відбування, слід зауважити, що серед більшості із зазначених авторів відсутня єдність думок із приводу визначення як звільнення від покарання, так і звільнення від його відбування.

Метою статті є спрямування наукового пошуку на дослідження особливостей звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальні правопорушення, що посягають на охоронну діяльність.

Викладення основного матеріалу. На думку окремих науковців, звільнення від покарання та його відбування є формою реалізації кримінальної відповідальності, що застосовується у випадках, коли мету покарання вже досягнуто без реального відбування покарання, або до закінчення строку його відбування, завдяки позитивній поведінці засудженого чи з інших передбачених КК підстав, або не може бути досягнута через хворобу засудженого. Інакше кажучи, звільнення від покарання та його відбування зумовлюється двома причинами: 1) коли були досягнуті або можуть бути досягнуті цілі покарання, передусім мета виправлення засудженого, без реального чи повного відбування призначеного покарання; 2) коли досягнення цієї мети є неможливим, і звільнення відбувається саме через об'єктивну неспроможність (через хворобу засудженого) досягнення цілей покарання. З огляду на це під звільненням від покарання та його відбування як кримінально-правовим інститутом слід розуміти сукупність норм КК України, відповідно до яких через можливість досягнення цілей покарання без його реального чи повного відбування й недоцільність відбування покарання за відсутності об'єктивної можливості досягнення цілей покарання особа, визнана судом винною у вчиненні злочину, якій було призначено покарання, звільняється від реального його відбування або від подальшого відбування тієї частини покарання, що залишилася, або покарання їй замінюється більш м'яким чи пом'якшується призначене покарання [2, с. 881–882].

Є група науковців, які під звільненням від покарання розуміють відмову держави від застосування покарання до особи, яку обвинувальним вироком суду було визнано винною у вчиненні злочину [3,

с. 423], або передбачено в КК випадки незастосування судом до особи, винної у вчиненні злочину, покарання чи припинення подальшого його відбування [4, с.281].

Окремі зарубіжні дослідники стверджують, що звільненням від покарання є дострокове звільнення особи, яку засуджено за вчинення злочину, від виконання призначеного судом покарання в тих випадках, коли цілі покарання досягнуто достроково або вони не можуть бути досягнуті в зв'язку з хворобою засудженого [5, с. 663]. Інші вважають, що сутність інституту звільнення від покарання полягає в тому, що з підстав, передбачених кримінальним законом, особа, яка вчинила злочин, має бути звільнена судом: а) від призначення покарання за вчинений злочин; б) від реального відбування покарання, призначеного вироком суду; в) достроково від подальшого відбування частково відбутого засудженим до цього часу покарання, призначеного судом [1, с.495].

Вчений О. П. Горох зазначає, що термінологічним зворотом «звільнення від покарання» законодавець описує різні кримінально-правові поняття: 1) засудження без призначення покарання (частини 4, 5 ст. 74, частини 1 статей 105, 106 КК); 2) засудження з призначенням покарання, але звільненням від покарання на стадії ухвалення вироку (частини 2 ст. 84 КК); 3) звільнення від призначеного покарання після закінчення іспитового строку (ч. 1 ст. 78, ч. 4 ст. 79 КК); 4) звільнення від призначеного покарання на стадії виконання вироку (ч. 2 ст. 74, частини 1–3 ст. 84 КК). У всіх зазначених випадках наслідком застосування судом звільнення від покарання є остаточна відмова держави від застосування до засудженого покарання без будь-яких умов і перегляду цього питання в майбутньому. У свою чергу, під звільненням від відбування покарання законодавець теж розуміє (описує) різні кримінально-правові поняття. Це, зокрема, випадки ухвалення судом рішення про тимчасове невиконання призначеного покарання з певною умовою протягом певного строку (статті 75, 79, 104 КК). Це і випадки незастосування призначеного судом покарання (ч. 5 ст. 72, ст. ст. 80, 106, ст. 86 КК). Це також і випадки ухвалення рішення про звільнення засудженої особи від подальшого відбування покарання, яке вже виконується щодо неї за вироком суду (статті 81, 107, 83, ч. ч. 1–2 ст. 84, ст. ст. 86, 87 КК) [6, с. 64-65].

Отже, звільнення від покарання, на думку дослідника, полягає у відмові держави на підставі положень кримінального закону й у порядку, передбаченому КПК і КВК України, від призначення засудженій особі покарання, застосування щодо неї покарання під час ухвалення вироку або під час його виконання, подальшого відбування призначеного покарання, а також виконання покарання у визначених вироком суду вигляді та межах.

Ми схильні підтримати тих науковців, які зазначають, що звільнення від покарання полягає у реалізації судом свого повноваження, згідно з яким він (суд), за наявності підстав та умов, передбачених КК України, припиняє повністю або частково виконання вже призначеного особі обвинувальним вироком покарання.

Поряд зі звільнення від покарання існує відмова від покарання, під якою слід розуміти повноваження суду, згідно з яким він (суд), за наявності підстав та умов, передбачених КК України, не допускає (виключає) призначення в обвинувальному вироку покарання особі, яка вчинила злочин. На законодавчому рівні таке правове явище сьогодні називається власне звільненням від покарання. Але таке звільнення від покарання – це ні що інше, як засудження без призначення покарання, тобто в дійсності фактично відмова від покарання. На думку окремих вітчизняних дослідників, термін «звільнення» не можна визначати через поняття «відмова», адже, на відміну від звільнення, відмовитися можна лише від того, що ще не настало [7, с. 158-160; 8, с.121-122].

У зв'язку з цим у розділі XII чинного КК України можна знайти, принаймні, два таких відмінних одне від одного правових явища, як відмова від покарання та звільнення від покарання. З огляду на вищезазначене, звільнення від покарання означає реалізацію судом свого повноваження за наявності передбачених КК України підстав та умов (передумов) припиняти повністю або частково виконання або подальше відбування вже призначеного особі обвинувальним вироком покарання.

Отже, з огляду на вищезазначене та з урахуванням наявної судової практики можна стверджувати, що до найбільш численних проявів звільнення від відбування покарання, як різновиду звільнення від покарання на стадії ухвалення вироку, за злочини, що посягають на охоронну діяльність, належить звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75–78 КК України). Цей вид звільнення від відбування покарання, за справедливим зауваженням О. П. Гороха, певним чином знаходить свою реалізацію і під час виконання обвинувального вироку. У цьому випадку йдеться про ухвалення судом остаточного рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням після закінчення іс-

питового строку, виконання покладених на засудженого обов'язків і невчинення ним нового злочину, що знаходить свій вияв у відповідній ухвалі суду (ч. 1 ст. 78 КК України) [9, с. 444].

Аналізуючи судову практику в застосуванні вказаного виду звільнення від відбування покарання слід вказати на правову позицію Верховного Суду колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду при розгляді справи 235/689/20. *Так, суд вважає, що звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК) може застосовуватися у випадках, коли у матеріалах кримінального провадження є дані, які є свідченням того, що зниження суспільної небезпеки вчиненого кримінального правопорушення та самого засудженого зумовлює можливість його виправлення без ізоляції від суспільства. Намагання ж засудженого працевлаштуватися та відшкодувати шкоду потерпілому є щирим каяттям, що було враховано судом під час призначення особі покарання як обставина, що його пом'якшує, та не вказує на можливість виправлення засудженого без ізоляції від суспільства*[10].

Верховний Суд України звертає увагу на те, що питання призначення кримінального покарання та звільнення від його відбування повинні вирішуватися з урахуванням мети покарання як такої, що охоплює не лише кару, а й виправлення засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. При цьому з огляду на положення статті 75 КК законодавець підкреслює важливість такої цілі покарання, як виправлення засудженого, передбачивши, що в разі призначення низки покарань, у тому числі у вигляді позбавлення волі на строк не більше п'яти років, особу може бути звільнено від відбування покарання з іспитовим строком, якщо суд дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, при цьому суд має врахувати не лише тяжкість злочину й особу винного, але й інші обставини справи. Це право суду є дискреційним. Його реалізація становить правозастосовну інтелектуально-вольову діяльність суду, в межах якої і ухвалюється рішення про можливість застосування чи незастосування статті 75 КК [11].

Згідно з ч. 1 ст. 75 КК України підставою звільнення від відбування покарання з випробуванням є констатована судом залежно від обставин конкретного кримінального провадження сукупність відомостей щодо тяжкості вчиненого кримінального правопорушення (вчинених кримінальних правопорушень), особи винного та інших обставин справи (наприклад, обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання). Їх вплив на обрання цього виду звільнення від покарання залежить виключно від суддівського розсуду (суб'єктивної правосвідомості), який наразі сьогодні обмежений випадками засудження особи за корупційні кримінальні правопорушення. Умови звільнення від відбування покарання з випробуванням за ч. 1 ст. 75 КК України становлять обставини, що засвідчують факти: а) засудження особи за будь-яке кримінальне правопорушення крім корупційного; б) у разі засудження особи призначенні їй покарання лише у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

Відповідно до ч. 2 ст. 75 КК України підставою звільнення від відбування покарання з випробуванням є затверджена угода про примирення або про визнання винуватості, в якій засудженій особі узгоджено не лише покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, позбавлення волі на строк не більше п'яти років, а ще й обов'язково також власне звільнення від відбування покарання з випробуванням. Умову звільнення від відбування покарання з випробуванням за ч. 2 ст. 75 КК України становить констатована судом відповідність укладеної угоди про примирення або про визнання винуватості вимогам КК, КПК та/або закону.

Так, вироком Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області у кримінальному провадженні № 303/2128/20 від 25.05.2020 р. ОСОБА_1 визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.350 КК України (ОСОБА_1 заподіяв легке тілесне ушкодження громадянину, який виконував громадський обов'язок, у зв'язку з його громадською діяльністю) та призначено йому узгоджене сторонами угоди покарання у виді трьох років обмеження волі. На підставі ст. ч. 2 ст. 75 КК України ОСОБА_1 звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком на 1 (один) рік. Згідно ст. 76 КК України на ОСОБА_1 покладено обов'язки: повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, періодично з'являтися до них на реєстрацію [12]. Затверджуючи угоду про примирення суд досліджує, чи узгоджується її зміст з положеннями закону України про кримінальну відповідальність, згідно з якими примирення винного з потерпілим означає досягнення між ними угоди, в якій зафіксовано, що потерпілий примирився з винним, задоволений вжитими останнім заходами з відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди і внаслідок цього не заперечує проти звільнення винного від кримінальної відповідальності (чи просить про таке звільнення).

У юридичній літературі зазначається, що у разі затвердження угоди суд не повинен давати власної оцінки можливості виправлення засудженого без відбування покарання з випробуванням, з урахуванням тяжкості злочину, особи винного та інших обставин справи. Це питання зазвичай визначають сторони провадження (нерідко на підставі взаємовигідних умов угоди) [13].

З одного боку, це дійсно так. Але, з іншого, не зовсім, оскільки, як уже було зазначено, обов'язковою умовою звільнення від відбування покарання з випробуванням за ч. 2 ст. 75 КК України є констатована судом відповідність укладеної угоди про примирення або про визнання винуватості вимогам КК, КПК та/або закону. Констатація судом такої відповідності певним чином і засвідчує його власну оцінку можливості звільнення особи від відбування покарання з випробуванням, адже невідповідність укладеної угоди про примирення або про визнання винуватості вимогам КК, КПК та/або закону унеможливило таке звільнення. Вочевидь, що така невідповідність як раз і може полягати у тому, що сторонами провадження під час укладання відповідної угоди не зовсім «коректно» врахований ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеристика особи винного та інші обставини справи.

Вважаємо, що здійснення загального та спеціального звільнення від відбування покарання з випробуванням цілком може бути використаний й у випадку безпосередньо реалізації звільнення від відбування покарання з випробуванням у разі засудження за кримінально-протиправні посягання на охоронну діяльність. Єдине уточнення полягає у тому, що загальне звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку вчинення цих кримінально-протиправних посягань (ч. 1 ст. 75 КК України) не може застосовуватися щодо окремих злочинних діянь, які опосередковано «зсередини» порушують інтереси учасників охоронних відносин. До таких посягань належать злочини, передбачені ст. 364, 364-1, 368, 268-2, 368-3 КК України. Крім того, ми не виключаємо наявності випадків унеможливлення реалізації в окремих випадках і спеціального звільнення від відбування покарання з випробуванням (ч. 2 ст. 75 КК України) у разі вчинення окремих із цих кримінально-протиправних посягань. Йдеться, зокрема, про випадки неможливості звільнення від відбування покарання з випробуванням за частиною 2 ст. 75 КК України у зв'язку з об'єктивною неможливістю укладення угоди про примирення у випадку умисного вбивства особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України), умисного тяжкого тілесного ушкодження, передбаченого частиною 2 ст. 121 КК України, тощо.

Попри це, у цілому є всі підстави стверджувати, що звільнення від відбування покарання з випробуванням у разі вчинення кримінально-протиправних посягань у сфері охоронної діяльності є достатньо дієвим і ефективним засобом досягнення тих завдань, що стоять перед кримінальним законодавством України. Указане яскраво підтверджується численними прикладами судової практики.

Так, *вироком Придніпровського районного суду м. Черкас у кримінальному провадженні №711/7197/17 від 19.10.2017 р. ОСОБА_1 визнано винним у вчиненні кримінальних правопорушень (злочинів), передбачених ч. 2 ст. 186 і ч. 2 ст. 350 КК України (умисне заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження громадянину, який виконує громадський обов'язок, у зв'язку з його громадською діяльністю), та призначено йому таке покарання: за частиною 2 ст. 186 КК України – 4 роки позбавлення волі; за ч. 2 ст. 350 КК України – 3 роки позбавлення волі. На підставі ст. 70 КК України шляхом часткового складання призначених покарань ОСОБА_1 остаточно призначено покарання у вигляді 5 років позбавлення волі та на підставі ст. 75 КК України звільнено від відбуття покарання з випробуванням, з іспитовим строком 2 (два) роки. Під час призначення покарання та вирішення питання про звільнення ОСОБА_1 від його відбування суд урахував характер та ступінь суспільної небезпечності вчиненого ним кримінального правопорушення (злочину) й особу підсудного, який за місцем проживання та роботи характеризується позитивно. Як пом'якшуючу відповідальність обставину суд урахував щире каяття, відшкодування в повному обсязі матеріальних збитків потерпілій ОСОБА_2. Обтяжуючих відповідальність обставин судом не було встановлено*[14].

Сучасна судова практика, крім іншого, характеризується і тим, що рішення про можливість звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням за вчинення кримінально-протиправних посягань у сфері охоронної діяльності може передувати звернення суду з письмовим запитом до органу пробації про надання досудової доповіді щодо обвинуваченого (п. 6 ч. 3, ч. 5 ст. 314 КПК). Досудова доповідь про обвинуваченого повинна містити соціально-психологічну характеристику, оцінку ризиків учинення повторного злочину, висновок про можливість виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк [15, с.228].

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що у випадку вчинення будь-якого кримінального правопорушення у сфері охоронної діяльності констатація відповідних підстав та умов згаданих видів звільнення від відбування покарання на стадії ухвалення або виконання вироку зобов'язує або надає право суду звільнити засуджену особу від повного або часткового виконання обвинувального вироку. Попри це, опрацювання практики звільнення від покарання за вказаними його видами засвідчує той факт, що такі види звільнення у випадку вчинення кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності практично не реалізуються, оскільки у більшості випадків пріоритет у питанні звільнення від покарання за їх вчинення віддається саме звільненню від відбування покарання з випробуванням.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи викладене, відзначимо, що охоронна діяльність – це особлива сфера суспільних відносин, яка є недостатньо урегульованою на законодавчому рівні. Тому одним із завдань держави, яка потребує своєчасного правильного вирішення цього питання, є створення сприятливих умов успішного функціонування охоронної діяльності у тому числі і в приватній сфері, шляхом прийняття законних, обґрунтованих й умотивованих суддівських рішень у разі засудження за кримінальні правопорушення проти охоронної діяльності.

Одним із важелів впливу на позитивне вирішення цієї ситуації є застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням в означеній площині. Саме він вбачається як ефективний і дієвий засіб досягнення мети кримінального судочинства, що забезпечує диференційований підхід до визначення його змісту, та відповідає кримінально – правовим принципам справедливості і гуманізму.

Список використаних джерел:

1. *Енциклопедія уголовного права*. СПб. : Издание профессора Малинина ; СПб ГКА, 2008. Т. 10 : Освобождение от уголовной ответственности и наказания / В. Б. Малинин, Ю. В. Баранов, П. В. Коробов. 2008. С. 59–60.
2. *Кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського*. Київ : Істина, 2011. С. 881–882.
3. *Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна*. 5-те вид., перероб. і доповн. Харків : Право, 2015. С. 423.
4. *Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін. ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка ; вид. 3-те, перероб. та доповн. Київ : Юридична думка, 2004. С. 281.*
5. *Курс российского уголовного права. Общая часть : учебн. / под ред. В. Н. Кудрявцева, А. В. Наумова*. М. : Спарк, 2001. С. 663.
6. *Горох О. П. Сучасні кримінально-правові проблеми звільнення від покарання та його відбування : монографія / за наук. ред. А. А. Музики*. Київ : Дакор, 2019. С. 64–65.
7. *Яценко А. М., Брящей Р. І. Звільнення від покарання та його відбування: з'ясування правової природи та визначення понять. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2013. № 1082. С. 158–160;
8. *Куц В. М., Яценко А. М. Примирення учасників кримінально-правового конфлікту (кримінально-правовий аспект) : монографія*. Харків : Юрайт, 2013. С. 121–122.
9. *Сийплові М.В. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні: монографія*. Харків : Панов, 2019. 614 с.
10. *Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі №235/689/20 / Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99009843> (дата звернення: 27.01.2022).
11. *Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду*. Верховний Суд України. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KKS_August_2021.pdf (дата звернення: 27.01.2022).
12. *Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області у справі №303/2128/20 / Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89410772> (дата звернення: 27.01.2022).
13. *Горох О.П. Сучасні кримінально-правові проблеми звільнення від покарання та його відбування : монографія / О.П. Горох ; за наук. ред. А.А. Музика*. Київ : ВД «Дакор», 2019. 676 с.
14. *Вирок Придніпровського районного суду м. Черкас у справі №711/7197/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69641304> (дата звернення: 27.01.2022).
15. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка*. 10-те вид., перероб. та доповн. Київ : Дакор, 2018. С. 228.